

1907 márc. 8

A gyulafehérvári és fogarasi gör. kat. román érseki egyháztartomány kérvénye a nem állami elemi népiskolák jogviszonyairól és a községi és hitfelekezeti néptanítók járandóságairól szóló törvényjavaslat ellen

1906—11. évi Főrend Ir. VI. 441—444. l.

1710/1907. sz.

Méltóságos Főrendek!

A gyulafehérvári és fogarasi érseki egyháztartomány püspökei és meghívott tanügyi tanácsosai folyó 1907. évi március hó 7. és 8. napjain megtartott tanácskozásukban megvitatták a jelenleg parlamenti tárgyalás alá hocsátott „nem állami elemi népiskolák jogviszonyairól és a községi és felekezeti néptanítók járandóságairól” szóló törvényjavaslatot, és azt az általuk kormányzott és képviselt egyházra nézve sok tekintetben sérelmesnek találták.

Miután a fent nevezett javaslat a hazai egyházak képviselőinek előzetes meghallgatása nélkül lett közvetlenül parlamenti tárgyalás alá hocsátva, és minekutána alkalmunk és módunk sem volt a javaslat szövegét megismerni, és ennél fogva még kellő időben észrevételeinket a magas vallás- és közoktatásügyi kormányhoz juttatni: kényszerítve vagyunk ezen az úton fordulni most már egyenesen az országgyűlés mindkét házához, azon reményben, hogy felszólalásunk meghallgatásra fog találni, és annak értelmében a kérdéses javaslat megfelelő átdolgozás végett vissza fog adatni a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztériumnak, mit ezennel tiszteletteljesen kériünk is.

Előterjesztésünk a következő:

A benyújtott és tárgyalás alatt levő javaslat célja a néptanítók fizetésrendezése, azonban ezen javaslat nem szorítkozik ezen cél megvalósítására, hanem ezzel kapcsolatban oly mélyreható intézkedések tervezetnek, amelyek népiskoláink jelenleg fennálló jogviszonyait megváltoztatják, és végeredményükben a nem állami elemi népiskolák beszüntetését is jelentik.

Mint a gyulafehérvári és fogarasi gör. katolikus egyháztartomány törvényes képviselői az előadandónkban főleg egyházunk szempontjából kívánjuk a tervbe vett intézkedéseket megbírálni és megvilágítani, miután ezt hivatalos és felelősségteljes állásunk kötelességünké teszi, melynek teljesítése elől kitérniünk nem szabad.

1. Az 1868. évi XXXVIII. tc. biztosította és törvénybe iktatta azon helyes és a katolikus egyház tanainak is megfelelő elvet, mely szerint a tanítás és nevelés joga és hivatása elsősorban a családot, másodsorban pedig és az egyház isteni alapítójának rendelkezése szerint főképpen az egyházat illeti meg. Nevezett törvény biztosította tehát a hazai egyházaknak azon jogát, hogy híveik részére nyilvános népoktatási intézeteket állítsanak föl, azokban a tanítókat és tanárokat maguk válasszák, azoknak fizetését maguk határozzák meg, a tankönyveket maguk szabják meg, s a tanítási rendszer és módszer iránt is intézkedjenek. (1868. évi XXXVIII. tc. 11. §.)

A tárgyalás alatt levő, a nem állami elemi népiskolák jogviszonyairól és a községi és felekezeti néptanítók járandóságairól szóló javaslat anélkül, hogy egyenesen kimondaná a fentebb említett intézkedések hatályon kívül való helyezését, tényleg azonban azokat megszünteti.

Ugyanis ezen javaslat:

a) Az egyházaknak népoktatási intézetek felállítási és fenntartási jogát bizonyos esetekben megszünteti, tehát a törvényben levő és hatályon kívül nem helyezett intézkedés dacára megfosztja az egyházat azon hivatásszerű és szent jogától, amelyről az egyháznak lemondania semmi körülmények közt sem szabad. (L. a javaslat 13., 22., 27., 28. §§-ait.)

b) Korlátozza az egyházak a tanítók alkalmazása és elmozdítása körül biztosított jogát (lásd e javaslat 21—31. §§-ait).

c) Hatályon kívül helyezi az egyháznak azon jogát, hogy az iskolában alkalmazott tanítók fizetését maga állapítsa meg.

d) Megszünteti vagy megnehezíti az egyháznak azon törvényes jogát, hogy a tankönyveket maga szabja meg, és a tanítási rendszer és módszer iránt szabadon intézkedjen.

És ezen, az egyházat tanítói és nevelői jogával oly mélyen sértő intézkedéseket mily címen indokolja a javaslat? Egyszerűen azzal, mert az állam által az egyházra diktált tanítói fizetéshez államsegéllyel járul hozzá. Márpedig az 1848. évi 20. tc. 3. §-a azt rendeli, hogy: minden bevett vallásfelekezetek egyházi és iskolai szükségsei közálladalmi költségek által fedeztessenek, mely

elv végrehajtása iránt a minisztérium utasíttatik „az illető hitfelekezetek meghallgatásával” terjeszteni elő törvényjavaslatot, ami jelen esetben nem történt meg.

Sérelmes tehát az egyházra ezen javaslat, és végeredményében nem más, mint az egyházi iskolák államosítása az eddig iskolafenntartó egyházak tetemes segítségének igénybevétele mellett.

2. Az 1868. évi 44. tc. 14. §-a biztosítja az egyházközségeknek azon jogát, hogy iskoláikban az oktatás nyelvét tetszés szerint határozzák meg.

Az 1868. évi 38. tc. 58. §-a pedig azt rendeli, hogy minden növendék anyanyelvén nyerje az oktatást.

Egyházunknak ezen joga különös fontosságot nyer azért, hogy egyházunkban a liturgikus, illetve az egész isteni tiszteletnek nyelve azonos a híveknek anyanyelvével, amely a román. És éppen ennek következményeképpen lett egyháztartományunk felállítását deklaráló pápai bullában egyházunk román jellege megállapítva, megkülönböztetésül a hazában élő más nyelveket beszélő görög katolikusoktól.

Ezen szempontból világosan érthető, hogy egyházunk fennmaradása és fölvirágzása érdekében legelső sorban egyházi érdek, hogy az ezen egyház által létesített s fenntartott népiskolákban tanítási nyelvül a román nyelv használtassék, mert az fűzi a hívőket az egyházhoz, ez érteti meg velük az egyes isteni tisztelet mélységes jelentőségét, ez bírja csak őket az egyházhoz fűzni, és annak szeretetében megőrizni.

Ezen kijelentések által távolról sincsen szándékunkban az állam nyelvének törvényes tanítását korlátozni; — ellenkezőleg, valamint a múltban tettük, úgy a jövőben is minden tőlünk telhetőt el fogunk követni, hogy iskoláink az állami iskolák mögött a tanítás szempontjából a nemes verseny érdekében el ne maradjanak.

Azonban a fentebb említettek kötelességünké teszik, hogy iskoláinkban a román tanítási nyelvhez ragaszkodjunk, mert különben nem bírjuk megvalósítani egyházunk magasztos célját, hogy a hazai románság körében az igaz vallásosság, erkölcsösség, testvéri szeretet és a haza összes intézményeihez való hű ragaszkodás ápolója maradjon.

Hazánk ezeréves múltja tanúság arra, hogy az egyház vezetése alatt híveink, karöltve az ország többi honpolgárával, meg tudták őrizni és védeni a haza fennállását, habár akkor nem voltak még állami népiskolák. Hogy ezután mi fog bekövetkezni arra az esetre, ha a jövőben nemzedék nevelése és a tanítók feletti örökös az egyház irányító befolyása és gondos gyámkodása alól felszabadulna, ha aránytalan fizetéssel és kongruarendezéssel bevitetik a nép két legelső sorban hivatott vezetője, a pap és tanító közé a féltékenység, irigység és egyenlenség, ha mindezek által az egyház eddigi befolyása meggyengül: eziránt nyilatkoznunk igen nehéz, mert alapos azon aggódásunk, hogy az egyház irányító befolyásának csökkenése mértékében növekedni fog az ellenkező, a törvényjavaslat által éppenséggel nem óhajtott irányzat.

A tárgyalás alatt levő javaslat egyházunknak a tannyelv szabad meghatározása iránti jogát lényegesen megszorítja, és méltánytalan is, amennyiben azon intézkedés által, mely szerint 50 százalék magyar vagy magyarul tudó gyermek kedvéért egyházunk iskoláiban tanítási nyelvül az állam nyelvét határozza meg, oly iskolákban azonban, ahol például a román ajkú gyermekek teszik ki az 50%-ot, a gyermekek anyanyelvét tanítási nyelvül nem állapítja meg, holott ezt az 1868. évi 38-ik tc. értelmében megtennie kötelessége volna.

Az ilyen intézkedések meggyőződésünk szerint nem alkalmasak a gyermekek fogékony elméjében és szívében a testvéri szeretetet ápolni, a szülőknél pedig az iskola iránt csak ellen-szenvet támasztanak, ami semmi esetre sem alkalmas az iskola üdvös céljainak megvalósítására, köztudomású lévén, hogy az iskola a család támogatása és nevelő közreműködése nélkül eredményt felmutatni nem képes.

3. Ezúttal nem szándékunk részletesebben kiterjeszkedni a törvényjavaslat azon intézkedéseire, melyek a tanítók iránti fegyelmi eljárást szabályozzák. Főntebb az 1. pont b) alpontjában reámutattunk általánosságban, hogy azok korlátozzák az egyháznak a tanítók és kántortanítók alkalmazása és elmozdítása körül biztosított jogát.

Ezen intézkedések által a tanítók végeredményben kivételnek egyházunk főhatóságának jogköre alól.

Nem hallgathatjuk el azonban azon intézkedéseit, amelyek a tanítói fizetés rendezése alkalmából a kormányt az egyházak lelkeszei, sőt ami több, az egyházi főhatóságok fölött diszkrecionális jogot helyeznek kilátásba (§ 27., 29.). Ezen intézkedések tanítói fizetésrendezés alkalmából a papságot is különböző büntetéseknek, bírságolásoknak, kongruaelvonásnak, a hitoktatástól való eltiltásnak teszik ki, holott mindennek ezen törvényben helye nem lehet, el-

tekintve attól, hogy a papság fölötti minden néven nevezendő rendelkezés legfőképpen a hitoktatást illetőleg csak az egyházi főhatóságot illetheti meg.

Ez az egyházakkal szemben és különösen azok főhatóságaival szemben oly nagymérvű bizalmatlanság, amelyet azok meg nem érdemeltek azon óriási áldozatok ellenében, amelyeket a népnevelés érdekében hoztak. Ezt a bizalmatlanságot tőlünk tiszteletteljesen elhárítani kötelességünk.

4. Nem térhetünk hallgatással napirendre a törvényjavaslatnak azon nézetünk szerint túlszigorú intézkedései fölött sem, melyeket az iskolaszékek, azok tagjai, a tanítók és a lelkészek ellen megállapíttatni kíván.

Ezen rendelkezések, azoknak alkalmazása körüli tág hatáskör igen sok esetben zaklatásokra, súrlódásokra, büntetésekre, ebből támadó elkeseredésre fognak vezetni. Annál inkább, mert hiszen azon eredmény elérésének meghatározása, amely ezen törvényjavaslatnak végoélja látszik lenni, tudniillik, hogy vajon a nem magyar anyanyelvű gyermekek az ő életcéljainak megfelelően gondolatait magyarul érthetően ki tudja fejezni (§ 19.), egy egyén — legyen az bármily képesített is — elbírálására nem bízható.

Az előadottakat összegezve, azt hisszük, hogy kimutattuk, mennyire sérelmes ezen törvényjavaslat egyházunknak a fennálló törvényekben a népnevelés körül biztosított jogaira nézve. Sérti ezen javaslat egyházunknak isteni alapítójától nyert jogát és szabadságát a népnevelés körül, mely jogról lemondani, mely szabadságát feláldoznia nem lehet anélkül, hogy egyszersmind létjogosultságáról mondana le, és saját tekintélyét alacsonyítaná le, különösen ezen nehéz időkben, amelyekben fájdalommal tapasztaljuk a minden téren jelentkező felforgató irányzatok érvényesülését.

Méltóságos Főrendek!

Valljuk mi is a javaslatot betervező Nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi Miniszter úrral együtt azt az igazságot, hogy „minden iskola és minden tanító, tekintet nélkül az iskola jellegére és arra, hogy állami segínyt élvezett vagy sem, a gyermekek lelkében a magyar hazához való ragaszkodás szellemét tartozik kifejleszteni és megerősíteni.”

Valljuk ezt az igazságot és fogadjuk, hogy tekintet nélkül az államsegélyre, ezen cél megvalósítására fogunk törekedni fennhatóságunk alá tartozó iskoláinkban, azonban ezen célra közreműködni csak akkor bírhatunk, ha az iskolák vezetését és a tanítók nevelését, megválasztását, alkalmazását és elmozdítását a kezeinkben hagyják, mert különben az általuk terjesztendő szellemért felelősséget nem vállalhatunk, annál kevésbé az ilyen az egyház befolyása alól kivont iskolákból kikerülő jövőendő nemzedék szelleme iránt.

Éppen ezért a tárgyalás alatt levő törvényjavaslatot nem fogadhatjuk el, habár a Miniszter úrnak a tanítók anyagi helyzetének javítása érdekében kifejtett buzgóságát elismeréssel üdvözljük.

Kérjük tehát tiszteletteljesen a Méltóságos főrendeket, ezen törvényjavaslatot jelen előterjesztésünk értelmében való átdolgozás végett visszaadni kegyeskedjék.

Mély tisztelettel lévén

Balásfalva, 1907. évi március hó 8-án

Radu Demeter s. k.
nagyváradai gör. kat. püspök

Dr. Hosszu Vazul s. k.
lugosi püspök

Georgiu János s. k.
szamosújvári káptalani kanonok,
általános püspöki helynök
és egyházmegyei tanfelügyelő

Mihályi Victor s. k.
gyulafehérvári és fogarasi érsek
és metropolita

Dr. Szmigelski Victor s. k.
gyulafehérvári és fogarasi főkáptalani kanonok
és főegyházmegyei tanfelügyelő

Nyes Mózes s. k.
nagyváradai gör. kat. székesegyházi kanonok
és egyházmegyei tanfelügyelő

Boros János s. k.
lugosi káptalani kanonok
és egyházmegyei tanfelügyelő